

POLISI CADWEDIGAETH DDIGIDOL I GYMRU

1. Cyflwyniad

Mae'r rhan fwyaf o gofnodion heddiw'n cael eu creu neu eu trosi i ffurfiau digidol. Mae hyn yn sicrhau cymaint o effeithlonrwydd ag sy'n bosibl o ran defnyddio gwybodaeth, golygu a throsglwyddo, ond yn nhermau hygyrchedd hirdymor, mae'n golygu bod cofnodion mewn cyflwr arbennig o fregus, bod modd eu colli drwy gam-drafod ac wrth i ffurfiau ddarfod. Mae hyn yn ei dro'n arwain at golli gwybodaeth a fyddai wedi bod o werth parhaus i helpu tuag at wneud penderfyniadau, tryloywder democrataidd, cydymffurfio cyfreithiol ac i'r diwylliant a rennir. Nid yw cofnodion digidol yn gallu goroesi heb strategaethau ar y cyd a strategaethau rheoli cadarn ar gyfer eu diogelu yn y tymor hir. Mae'r ddogfen hon yn amlinellu polisi i Gymru i sicrhau hirhoedledd diwylliant a chofnodion a grëir yn ddigidol.

2. Cyd-destun

- 2.1. Paratowyd y Polisi hwn gan Gyngor Archifau a Chofnodion Cymru¹ i gydnabod yr her strategol sylweddol y mae sefydliadau yng Nghymru sydd ar hyn o bryd yn creu cofnodion yn ei hwynebu o safbwynt cadwedigaeth ddigidol, ac i'r gwasanaethau archifau sy'n gyfrifol am eu diogelu'n barhaol. Er mwyn rheoli a gofalu'n briodol am gofnodion digidol, mae angen adnoddau ychwanegol a sgiliau newydd sy'n aml ddim ar gael mewn sefydliadau unigol, ac argymhellir dull cydweithredol.
- 2.2. Mae hanes diwylliannol ar y cyd yn hollbwysig ac yn elfen gydlynol o'n hunaniaeth Gymreig unigryw ac arbennig. Mae gan sefydliadau archifau² yng Nghymru ran allweddol i'w chwarae i ddiogelu'r hanes hwn, trwy ddedol a diogelu cofnodion a dogfennau, ar ba ffurf bynnag, a sicrhau eu bod ar gael i gynulleidfaoedd yng Nghymru a thu hwnt. Drwy hynny, diogelir gwerth y cofnodion o ran gwybodaeth, fel tystiolaeth o swyddogaethau a gweithredoedd crewyr y cofnodion ac er budd ymchwilwyr presennol ac yn y dyfodol.
- 2.3. Mae'r cyfryw gofnodion yn parhau i gael eu creu, yn fwyfwy aml. Mae cyflymder y newidiadau technegol sy'n digwydd heddiw, ynghyd â gofynion effeithlonrwydd busnes, yn golygu mai ffurfiau digidol yw'r llwyfannau safonol ar gyfer creu cofnodion, yn hytrach na ffurfiau ffisegol fel yn y gorffennol. Felly mae cofnodion digidol bellach yn gyfran sylweddol a chynyddol o gof diwylliannol Cymru.
- 2.4. Fodd bynnag nid proses syml yw sicrhau bod cofnodion digidol yn goroesi. Nid yw cofnodion digidol yn eu hanfod yn hygyrch i bobl, ac mae angen dulliau priodol ar ffurf caledwedd, meddalwedd a chyfryngau storio i'w cyrchu. Gall y cyfryw gofnodion fod yn anadferadwy pan ddechreuir defnyddio fersiynau mwy newydd ac anghydnaws o'r dulliau hyn. Mae'r mater o 'ddarfodiad technegol' yn fygythiad sylweddol i ddilysrwydd a'r gallu parhaus i gyrchu cofnodion digidol.
- 2.5. Mae sefydliadau archifau yn dethol cofnodion i'w diogelu'n barhaol ar sail gwerth eu cynnwys, waeth beth fo'u ffurf dechnegol. Tra bod y gofynion ar gyfer rheoli ffurfiau analog yn dra hysbys gyda darpariaeth ar eu cyfer, mae rheoli a diogelu cofnodion digidol yn creu heriau newydd. Ar eu pen eu hunain, mae diffyg isadeiledd, sgiliau ac adnoddau angenrheidiol gan nifer o sefydliadau archifau i ymdrin â'r rhain.

¹ Sefydlwyd Cyngor Archifau a Chofnodion Cymru ym Mai 1995, fel corff cynrychioliadol ar gyfer sefydliadau a chyrrff o bob cwr o Gymru yn gysylltiedig â gofalu am archifau. Gweler <https://archifau.cymru/caac/>

² Yn y polisi hwn cyfeirir ar y cyd at sefydliadau sy'n chwarae rhan yn y gwaith o ddedol a diogelu archifau fel "Sefydliadau Archifau". Gall y cyfryw gyrff gynnwys gwasanaethau archifau lleol, sefydliadau addysg uwch, amgueddfeydd, llyfrgelloedd a chyrrff cenedlaethol fel Llyfrgell Genedlaethol Cymru ac Amgueddfa Genedlaethol Cymru.

- 2.6. Nid yw rhanddeiliaid yn deall rôl cofnodion digidol fel rhan o'n treftadaeth ar y cyd a'r rhan y mae sefydliadau archifau'n ei chwarae i'w diogelu. Yn aml mae canfyddiad anghywir nad oes i gofnodion digidol fel asedau lawer neu ddim gwerth hanesyddol oherwydd eu ffurf a'u natur gyfoes. O ganlyniad yn aml nid yw'r angen i fuddsoddi'n ychwanegol yn yr isadeiledd a'r sgiliau angenrheidiol i ddiogelu'r cofnodion yn cael ei gydnabod.
- 2.7. Mae Cyngor Archifau a Chofnodion Cymru (CAAC) wedi bod yn gweithio ar y cyd drwy ei Weithgor Cadwedigaeth Ddigidol i ddeall ac ymdrin â'r heriau hyn. Felly mae'r Polisi hwn yn cyflwyno fframwaith ar gyfer datrysiad cadwedigaeth ddigidol Cymru gyfan er mwyn hwyluso mynediad parhaus at ein treftadaeth ddigidol genedlaethol.

3. Nodau'r Polisi

- 3.1. Sicrhau bod adnoddau digidol gwerthfawr a pharhaol yn cael eu dewis i'w diogelu a'u cadw'n ddilys a hygyrch yn y dyfodol.
- 3.2. Darparu fframwaith ar gyfer datblygu strategaethau cadwedigaeth ddigidol y gellir eu haddasu i'w defnyddio gan sefydliadau drwy Gymru, waeth beth fo'u maint a'u capasiti.
- 3.3. Codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd Cadwedigaeth Ddigidol effeithiol ymysg sefydliadau archifau ac ymarferwyr, rheolwyr, staff technoleg gwybodaeth a rhanddeiliaid / gwneuthurwyr polisi.

4. Cyd-destun Cadwedigaeth Ddigidol yng Nghymru

- 4.1. **Risg:** Mae natur cofnodion digidol yn golygu bod risgiau llawer uwch iddynt o'i gymharu â chofnodion ffisegol. Mae diffyg gweithredu o ran cadwedigaeth ddigidol yn bygwth trefn lywodraethu'r sefydliad a'i hatebolrwydd ynghyd â bylchau sylweddol yn nhreftadaeth ddogfennol Cymru. Heb gamau priodol bydd cofnodion hanfodol yn anhygyrch; ni fydd crewyr cofnodion yn gallu gweld yr hyn y maent wedi'i gyflawni a dangos cydymffurfiaeth gyfreithiol; ac ni fydd gwybodaeth o werth ar gyfer ymchwil yn y dyfodol ar gael.
- 4.2. **Polisi:** Mae *Datganiad Egwyddorion Cadwraeth ar gyfer Treftadaeth Ddiwylliannol Cymru* yn sicrhau bod pawb sy'n gyfrifol am dreftadaeth ddiwylliannol wedi ymrwymo i hyrwyddo ei gwerth; cyfrannu at, hyrwyddo a defnyddio safonau ac arfer da presennol; rheoli casgliadau'n seiliedig ar eu harwyddocâd a'u cyflwr; sicrhau bod cynaliadwyedd wrth graidd cadwraeth; datblygu sgiliau a rhannu gwybodaeth; ceisio'r adnoddau angenrheidiol i ofalu am gasgliadau a hyrwyddo mynediad cyhoeddus cynhwysol a chyfrifol. Mae'r Polisi hwn yn cymeradwyo a gweithredu'r egwyddorion hyn ar gyfer cyfryngau digidol.
- 4.3. **Cydweithio:** Mae sefydliadau archifau yng Nghymru, sy'n gweithio drwy Weithgor Cadwedigaeth Ddigidol CAAC, wedi cydnabod bod dull Cymru gyfan strategol yn hanfodol i fynd i'r afael â chadwedigaeth ddigidol. Dim ond trwy gronni adnoddau ac arbenigedd staff y gellir ymdrin â'r anafteision cynhenid o weithio mewn sefydliadau bach gydag adnoddau ac amser staff cyfyngedig. Trwy gydweithio ar weithgareddau cadwedigaeth ddigidol, gellir cyflawni dull safonol a phroffesiynol addas, gan roi sicrwydd i rhanddeiliaid a hwyluso'r gallu i rymgweithredu.
- 4.4. **Safonau:** I sicrhau bod adnoddau digidol yn parhau'n ddilys a hygyrch, mae angen i sefydliadau archifau fabwysiadu strategaeth cadwedigaeth ddigidol sy'n darparu fframwaith systematig ar gyfer gweithredu camau cadwedigaeth. Dylai'r strategaethau hynny gael eu harwain gan safonau proffesiynol ac arfer gorau presennol, yn unol â'r atodiad technegol sy'n cyd-fynd â'r polisi hwn.
- 4.5. **Achredu:** Mae disgwyl i sefydliadau archifau yng Nghymru sicrhau a chynnal statws achrededig o dan Safon Achredu'r Gwasanaeth Archifau. Mae hyn yn cynnwys darparu safonau rheoli a gofalu priodol ar gyfer daliadau digidol.

5. Awdurdod a Statws Cyfreithiol i Gasglu

- 5.1. Mae sefydliadau archifau'n casglu, diogelu a sicrhau mynediad at gofnodion a dogfennau, ar ba ffurf bynnag, y tybir sy'n werth eu diogelu'n barhaol i ddibenion hanesyddol a gwybodaeth. Gwneir hynny'n unol â deddfwriaeth llywodraeth leol berthnasol, siarteri'r sefydliad ac amryw o ddeddfwriaeth gwybodaeth yn cynnwys Deddf Cofnodion Cyhoeddus (1958), Deddf Diogelu Data (1998) a Deddf Rhyddid Gwybodaeth (2000).
- 5.2. Dylai sefydliadau archifau feddu ar Bolisi Casgliadau sy'n amlinellu cwrpas eu casgliadau a'u cylch gorchwyl, ac a ddylai ddiffinio meysydd ar gyfer ffurfiau digidol ochr yn ochr ag analog. Dylai Polisiâu a Strategaethau Cadwedigaeth Ddigidol gyd-fynd â'r Polisiâu Casgliadau lleol hyn, a dylai'r cysylltiadau polisi fod yn amlwg.

6. Fframwaith Strategol

- 6.1. Bydd angen i sefydliadau archifau ddatblygu strategaeth sefydliadol fanylach a mwy penodol i gyflawni nodau'r Polisi hwn. Gallai fod yn ymateb strategol unigol, neu gyfeirio at gydweithio a chydweithredu er mwyn darparu agweddau penodol o'r llif gwaith cadwedigaeth ddigidol.
- 6.2. Dylai'r fframwaith ar gyfer Strategaeth Cadwedigaeth Ddigidol pob sefydliad, o leiaf, nodi:
 - Cyd-destun y sefydliad
 - Cwrpas y cynnwys digidol i'w ddiogelu
 - Amcanion cadwedigaeth a fydd yn sicrhau bod adnoddau digidol yn parhau'n ddilys a hygyrch
 - Safonau a systemau cadwedigaeth
 - Llifoedd gwaith a gweithdrefnau cadwedigaeth
 - Gofynion / cynlluniau hyfforddiant a sgiliau
 - Rolau a chyfrifoldebau
 - Cynlluniau ar gyfer ariannu a chynaliadwyedd

7. Rolau a Chyfrifoldebau

- 7.1. Bydd mabwysiadu'r Polisi hwn, neu addasiad lleol, gan sefydliad archifau a'i gorff rhiant, yn cydnabod ymrwymiad y sefydliad i ddiogelu ei adnoddau digidol yn effeithiol.
- 7.2. Fel rhan o fabwysiadu'r Polisi hwn, dylid nodi uwch reolwyr sy'n gyfrifol am ddatblygiadau strategol, ynghyd ag ariannu priodol i hwyluso'r broses o'i weithredu.
- 7.3. Dylai'r Polisi a'r Strategaeth sefydliadol gysylltiedig fod yn gysylltiedig â strategaeth rheoli gwybodaeth drwy'r sefydliad a'i hintegreiddio fel rhan o lifoedd gwaith cysylltiedig.
- 7.4. Pan fo gwasanaethau cadwedigaeth ddigidol yn cael eu darparu ar y cyd (er enghraifft, drwy gyfleuster storio a rennir), dylid diffinio'n glir rolau a chyfrifoldebau'r sefydliad, a pherchnogaeth y cofnodion.
- 7.5. Pan fo gwasanaethau cadwedigaeth ddigidol yn cael eu contractio gan ddarparwr masnachol, dylid sefydlu cytundebau i roi sylw i'r posibilrwydd o golled, er mwyn gallu adfer deunydd os daw cytundeb i ben, ac i sicrhau y cydymffurfir â deddfwriaeth gwybodaeth berthnasol.

8. Datblygu yn y Dyfodol

- 8.1. Mae Gweithgor Cadwedigaeth Ddigidol CAAC yn parhau i fynd i'r afael â'r potensial i gael datrysiad cadwedigaeth ddigidol Cymru gyfan, mewn partneriaeth â Llyfrgell Genedlaethol Cymru. Mae'r datblygiadau presennol yn seiliedig ar ddulliau meddalwedd ffynhonnell-agored sy'n caniatáu i ddefnyddwyr brosesu gwrthrychau digidol o'r broses o'u hamlyncu i'w cyrchu yn gyson â Model Systemau Gwybodaeth Archifol Agored (OAIS).
- 8.2. Bydd y polisi hwn yn cael ei adolygu'n rheolaidd i sicrhau ei fod yn dal yn berthnasol a chywir yn sgil y datblygiadau hyn a pholisi ehangach a newidiadau technegol.